

ՄԵԴԵԼԵՆ

ԲԱՆԻՔ

ՇԱԲԱՐԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ և ԳԱՐԱԲԱՆԱՆ

ՅԵՐԿ ՏԱՐԻ

1907

17 ՀՈԿՏ. ԹԻԻ 42

ԽՍԵԱԳԻՐ-ՏՆՅՈՐԵՆ

Ս. ՄԱՍՏՈՒՐԵԱՆ ԱՐԴԻ

ԻԶՄԻՐ

MAHISGARAN GEL

1908

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՎ ՄԱՄՈՒԼ ԳԻՐ

ՉԱԲԱԹԱԹԵՐԹ	ՉԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ԵՎ ԵԹԱՄՍԵԱՅ	ԵԹԱՄՍԵԱՅ
ՏԱՐԵԳԱՆ 50Զ 12 Ֆ.	ՏԱՐԵԳԱՆ 65 Ղ. 13 Ֆ.	ՏԱՐԵԳԱՆ 25 Ղ. 6 Ֆ.
ՎԵՅԱՄՍ. 25 Ղ. 6 Ֆ.	ՎԵՅԱՄՍ. 35 Ղ. 8 Ֆ.	ՎԵՅԱՄՍ
ՄԵՆ ՄԻ ԹԻԻ 1 Ղ.		ՄԵՆ ՄԻ ԹԻԻ 7 Ղ.

Հասցե՝ Պ. Պamourian Fils — Smyrne

Բաւ է միմիայն թրջերէն կամ ֆրանսերէն նշանակել այս հասցէն առանց ուրիշ տիտղոսներ աւելցնելու, եւ ապահով մեզի կ'հասնի նամակ, դրամ, ծրար եւ յօդուած:

ԲՈՎ ԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՐԻՆ ՎՐԴՊ.	Դպրելանքը	1039
Յ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ	Մատենախօսական	1043
ՆՈՒՐԶԱՆ	Ճերմակ ու ՍԵԼ	1046
Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ	Իմ Այգիս	1048
Շ. ՄԻՍԱԲԵԱՆ	Երբոր Գետէն կ'անցնէինք	1048
Յ. ԱԼՓԻԱՐ	Քմայքի Ծաղիկներ	1055
Գ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ	Լեռներու Մէջ	1058
	Լրաքաղ	1061
	1908 Ա. Մամուլ	1062

Ա. Զ. Գ. — Տպարանիս համար վաճառիկ տղու մը պէտք կայ, որ միանգամայն եթէ յարմարութիւն ունենայ, ժամանակը պիտի ներէ գրաշարութիւն սարկելու:

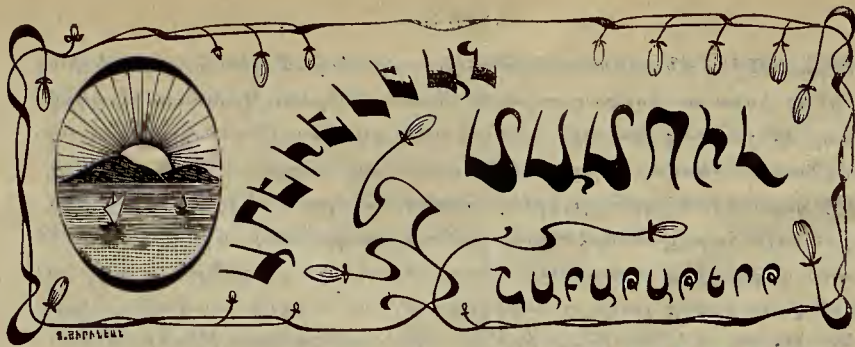
ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆ

ՖՐԱՆԿԱՅ ԹԱԳ

Պատիւ ունինք ծանուցանել մեր յարգոյ յաճախորդաց թէ նորաձեւութեանց ամենալիւրջին տիտղոսներն հասած են: Նոյնպէս ստացած ենք, մետաքսեայ պատրաստ պլուզներ, բէնեուարներ, պաթիսթ պրետէ, այլ եւ այլ կթամիւններ արանց թէ կանանց հագուուոր համար լինեն, տունցմէ գատ մետաքսէ եւ ֆիլաէքս միթէն եւ ձեռնոցներ, կաշիէ զօտի ֆեր եւն:

ԾԱՆ. — ԱՄԵՆ ԵՐԿՈՒՇԱՐԹԻ ՕՐԵՐԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒՆ ԿՏՈՐՈՒՄԵՐՆԵՐ:

ՅԳԻՏ ՅԱՐՔ

17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1907

ԹԻԻ 42

ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ

ԲԱՒԱԿԱՆ լուսթենէ յետոյ կ'արժէ՝ որ ես ալ քանի մը տող նուիրեմ ա՛յն հաստատութեան մասին: Ուր երկար տարիներ աշակերտելէ յետոյ, օր մը կ'նլլէի իբրեւ վարդապետ, գուցէ նաեւ իրբեւ խաղաղապետ կոչուած զայն շատերու համար: Վասնզի ո՛րքաններ կան մեր մէջ, որոնք այսպէս մատնել սկսան ա՛յն օրէն ի վեր, ուր ես իբրեւ գաղափարի մարդ, գաղափարի համար գրիչ չարժեղ սկսայ: Որեւէ մարդու մը համար աւելի նշանակալի պարագայ չկրնար ըլլալ քան գաղափարի համար կոտորելը, զգեանելու համար ազդեցութեան, մոլորեցումներու ու նախապաշարումի բոլոր այն արձանները, որոնք երկար դարեր տգէտ հասարակութիւններու պաշտամունքին առարկան եղած են: Եւ նոյն գաղափարներու այրիչ զօրութեամբը ջնջել բոլոր այն կեղեւանքները, մամուռները, զորս դարերը ձեռացուցած, կազմած են մարդկային ուղեղին վրայ: Արդեօք այն իսկ պատճառով մեծ չե՞ն բոլոր ա՛յն մարդիկը որ յանուն գաղափարի կ'կոտորեն: Մարդկային ընկերութեան մէջ ամենամեծ յեղաշրջումները կը ծնին գաղափարներու համոզումներու, կոչումացած հաւատարմութիւններու յեղաշրջումէն: Քաղաքակրթութիւնը արդիւնք է գաղափարներու յեղաշրջումին:

Այս սկզբունքին ծառայելուս համար գաղափարներէ, գործիքներէ մտածող զգացող մարդով ծանրաբեռնուած մարդիկ ընդ ահամբ նայեցան ինձի, ու իմ անձիս մէջ նշմարեցին անհաստ մը, անաստուած մը, բողոքական մը, վերջապէս մէկը որ չկրնար ունենալ հայ եկեղեցիի վարդապետի որ եւ է յատկութիւն: Այս վճիռը առին անոնք որ իրենց քրիստոնէական համոզումները բոլորովին արտաքին ձե-

ւերու մէջ կ'փնտոեն ու նշանակեց մը անգամ չեն ուզեր փոխել իրենց կոչոյ ու կոչկոռ դարձած մտածումներէն: Կրօնաւորէն սկըսեալ մինչեւ սեղանաւորը, քահանայէն սկսեալ մինչեւ եպիսկոպոսը, աղքատէն սկսեալ մինչեւ մեծատուն հարուստը առ հասարակ գրեթէ ցնցուեցան պահ մը իրենց համոզումներուն մէջ ու զայնով զեցան այն հարուածներէն, զոր յանուն գաղափարի, ճշմարտութեան տալ փորձեցինք ասոր կամ անոր, դիմակազուրկ ընելու համար անոնք որ իրենց չահը ու ակնկալութիւնն ունէին զաղափարներու հնութեան մէջ եւ որոնք իրենց բովանդակ յաջողութիւնը կ'փնտռէին միամիտ ժողովուրդի մը հաստքին աղտոտ շահագործումին մէջ:

Բայց առանց անդրադառնալու ա'յն իրողութեանց, որոնց նմաններուն գուցէ հանգիպինք ասկէ վերջ մեր կեանքին ընթացքին մէջ, անդրադառնալ կուզեմ սա՝ իրողութեան վրայ թէ իմ պատճառովս Արմաշի գպրեվանքին խնամակալութիւնը հրաժարելէն յետոյ, ինչ պիտի ըլլայ գպրեվանքի ճակատագիրը, քանի որ նոյնիսկ սինյիքոսներ, փողոցային խոհերով բացին իրենց բերանը վայրահաջելու համար, ու տեսակ մը ապերախտութիւն, յանդգնութիւն տեսնել փորձուելու ա'յն նամակին մէջ զոր գրեցի անձնապէս մէկուն, որ առանց քաշուելու իրեն արուած ազնուաշուքի կեղծ դիմակէն, հասցէիս բառեր մը նետած էր իր մէկ աղգւհանին տունը, երգ երգոցի մը համար զատուպարտուած (?) ատենս, որուն ջիղերը թունդ ելած էին այն յայտարարութենէս զոր ըրած էի Կրօն. Ժողովի ատենանը, որպէս թէ ինք եղած ըլլար խմբագրողը այդ գրքին ու անոր լոգ հերոսներէն մէկը:

Արդ, իմ հասցէիս ուղղուած բառեր մը պէտք էր որ արտասանուէին դարձնէի, եւ արդեօք իրաւունք չունէի՞: Այո՛ էր պատճառը, որպէս թէ ամէն մարդ իրաւունք ունենար ինծի համար ամէն բան ըսելու ու ես իրաւունք չունենայի գոնէ իմ հասցէիս նետուած նախատական բառերը իրենց տէրերուն դարձնելու:

Հետեւաբար այն նամակը որ բաւական աղմուկ հանեց գպրեվանքի շուրջը, միայն եւ միայն այս պաշտօնը կատարելու բնոյթը ունէր, զոր եթէ հարկ ըլլայ որ մը նոյն իսկ հրատարակութեան պիտի տամ եւ որուն մէջ յուզուած չէր խնամակալութեան անդամներուն ինքնութիւնը, քանի՜ որ անոնց հետ գործ մը չունէի, քանի՜ որ Դպրեվանքի հետ սր եւ է կապ չունէի ի նամակս, եւ քանի՜ որ անձնական նամակով մը անձնական խնդիր մը լուծելու փափաքով գրուած էր ան:

Սխալ մեկնեցին շատեր, ու մինչեւ նիւ-Նօրքէն հանդուցեալ Թաւաշանճեան բողոքել ուզեց, առանց գիտնալու թէ ինչ է խնդիրը, միայն յենլով Պոլսոյ լրագիրներուն վրայ որոնց համար սուտը աւելի բան մը կ'արժէ քան ճշմարտութիւնը. խեղճ Թաւաշանճեան ալ

ամբօխին հոսանքին հետեւեցաւ: Եանքներու աշխարհը անոր զան-
կին մէջ փոփոխութիւն մը յառաջ բերած էր: Բայց ո՛չ իր գաղա-
փարներուն մէջ: Այդ համակին մէջ ապերախտութիւն մը նշմարե-
ցին, առանց զիտնալու որ մենք մեր կողմէն շատ աւելի յարգել
զիտենք ա՛յն մարդը որ բարերար մըն է ազգին: Խնամակալ մըն է
հաստատութեան մը, բարերար՝ մը կամ խնամակալ մը որ ի՛ր
քսակին շնորհիւ այդ անուաններուն կ'տիրանայ եւ ո՛չ թէ ուրիշ
չին:

Բայց այս տեսակները, բնաւ իրաւունք՝ չունին բռնանալու
այս կամ այն մարդուն գաղափարներուն վրայ որ անշուշտ բոլոր-
ովին տարբեր կը մտածէ, ու կուզէ իր համոզումները հաշ-
տեցնել ժամանակակից բոլոր գաղափարներուն հետ: Իրենց բո-
վանդակ բռնութիւնը ուղեցին թափել իմ վրայ որպէս չէ յետս կո-
չուծ ընէի: որպէս չէ ընդհանուր եկեղեցականութեան հետեւէի,
այսինքն իւրեքի, շողոքորթի, քծնէի. ինչ պէտք կայ կ'ըսէին:
առոր կամ անոր ինքնութիւնը երեւան հանել՝ եւ քարացած ու ան-
հոգի հաւատալիքներու դէմ կոռելու:

Ի՛նչ որ է՝ Դպրեւանքի խնամակալութիւնը՝ այսինքն Ունձեանի
եւ Բարաղամեանի խնամակալութիւնը կազմալուծուեցաւ, ու
Պատրիարքական աթոռը Տ. Թորգոմ Ծ. Վրդպ. առաջնորդական
ընտրութիւնը՝ վտերացնելէ յետոյ նոր կարգադրութիւն ընելու
ձեռնարկած է: Մեր պոռչողները արդեօք ցաւ չզգացի՞նք երբ Դուր-
եան Սրբազան՝ Արմաշի այն հոգին՝ հրաժարեցաւ ու առաջնորդու-
թիւն մը յանձն առաւ, եւ արդեօք պիտեն թէ ինչո՞ւ համար նա
հրաժարեցաւ մէկ կողմէն Պատրիարքարանը, միւս կողմէն խնա-
մակալութիւնը աշխատեցան որ հրաժարինաւ Արդեօք Դուրեան
Սրբազան նուա՞զ օգտակար եղաւ քան իր նախորդը որ դպրեւան
քին ուսումներուն մէջ՝ բարեշրջում մը յառաջ բերաւ ու ներշնչեց
իր աշակերտները իր հոգիին բարձր սաւառնումներովը:

Արդ, ինչո՞ւ այսչափ իրարանցում, ու նոյն իրարանցումը ինչո՞ւ
համար չեղաւ նաեւ երբ Դուրեան հրաժարեցաւ: Երբ այս վերջինին
հրաժարելէն յետոյ մէկը զրուեցաւ անոր տեղ, արդեօք նոր խնա-
մակալութիւն մը ընտրելը ա՛յնքան դժուա՞ր էր, ու արդեօք վերո-
յիշեալ երկու անձերը, որ մը եթէ մեռնէին ի՛նչ պիտի ըլլար Դըպ-
րեւանքը: Անոնց ճակատին վրա՞յ գրուած էր, եւ արդեօք ի՛նչ պէտք
կայ անպատճառ խնամակալութիւն մը ընտրելու համար: Դպրեւա-
նոց խնամակալութենէն առաջ Աշրպեան Սրբազանի վանահայրու-
թեան տան երկար տոնն Չարիափանի վանքը իր զիշերօթիկ վար-
ժարանը ունեցած էր, որուն աշակերտներէն շատեր մինչեւ այսօր
կ'ապրին մանաւանդ Նիկոմիդիոյ ընդարձակ վիճակին մէջ:

Տ. Թորգոմ Ծ Վրդպ. կրնար առանց հրաժարելու կամ առանց
ՍԷ բաստիոյ վիճակին առաջնորդ ընտրուելու, իրրեւ վանահայր, եր-

րեմի ծրագիրը գործադրել, Հարկ չկայ որ անպատճառ վանահայրութիւնը կապուած մնայ Պոլսոյ Պատրիարքութեան. վասն զի ան լուսագոյն մատակարարութեամբ ա'լ աւելի օգտակար պիտի ըլլայ քան թէ մնալով միեւնոյն իբրեւ դպրեմանք, հէրի՛ք է ալ որքան վարդապետ պարգեւեց ան ազգին:

Քանի մը տարիներ առաջ, Ատարաղարէն հարուստ ազգայիններ, խոստացան մօտաւորապէս 200 ոսկի տալ տարեկան եթէ գիշերօթիկ վարժարան մը բացուէր վանքին մէջ, այդ գումարը կրնայ կրկնապատկուիլ, եռապատկուիլ եթէ վանահայրութիւնը միանայ Նիկոմիդիոյ վիճակին. ինչպէս որ էր 40-50 տարիներ առաջ եւ որուն վանահայրը կ'հովուէր նաեւ. թէ Պրուսայի եւ թէ Նիկոմիդիոյ ընդարձակ թեմերը, որոնք իրենց հարստութեամբն ալ կրնան նեցուկ ըլլալ եւ վանքը պահել փայլուն վիճակի մը մէջ, առանց պէտքը զգալու խնամակալութեան մը, օգնելով նաեւ թէ՛ դրամապէս եւ թէ՛ նիւթապէս: Տարուէ տարի չըջագայութեան ելած նուիրակութիւն մը, կրնայ վանքին ամբողջ ուստեստեղէնի պէտքերը հանգանակել, հերի՛ք է որ վանքը երկու վիճակներուն օգտակար ըլլայ, քանի՛ որ այսօր նոյն իսկ Նիկոմիդիոյ եւ Պրուսայի վիճակներէն նուազ դրամ չմտներ վանքին սնտուկը: Այն ատեն այլ եւս պէտք չպիտի ըլլայ որ խաչի պահքին նոյն իսկ, երբ խնամակալութենէն մէկը Արմաշ ներկայ գտնուի, հրամայէ որպէս զի փոխանակութիւն հատ ձեթապտուղի եօթը հատ արուի, իբրեւ նախաճաշ, մատակարարութեան հաւասարակշռութիւնը ձեթապտուղներու ծանրութեամբը պահելու պահպանելու համար:

Արմաշի Միաբանութիւնը պէտք է որ իր հաւանութեան քուէն տայ վանքը կա'մ Նիկոմիդիոյ վիճակին միացնելու կամ քոլորովին անջատ վիճակի մը մէջ պահելու համար, որով նա ա'լ աւելի օգտար պիտի ըլլայ, առանձին վանական խորհուրդ մը հսկելով մատակարարութեան գործին վրայ, հոն նստող վանահայրը ունենալով իբրեւ մտատիպար վանքը օժտել բարձրագոյն գիշերօթիկ վարժարանով մը, որ ատեն փոխանակ 19 տարուան մէջ 25-30 վարդապետի պիտի կրնայ ա'լ աւելի օգտակար անհատներ տալ, որոնք կրնան ուսուցիչ, վարդապետ, քահանայ անգամ ըլլալ:

Նոյն Միաբանութիւնը պէտք է որ ունենայ իր ներքին կանոնները, որոնց համեմատ ընտրուի վանահայրը, վանական խորհուրդը, տալով առանձին առանձին պաշտօն հոն ներկայ գտնուող վարդապետներուն եւ, իւր որպէս զի վանքին մատակարարութիւնը միշտ լաւ ըլլայ, իր հաւասարակշռութիւնը պահէ, պէտք է որ իւրաքանչիւր առաջնորդական պաշտօնի գլուխ գտնուող վարդապետ կամ եպիսկոպոս տարեկան գոնէ 10 ոսկի տայ սոյն հաստատութեան, այսպէսով մերձաւորապէս 300 ոսկիի գումար մը պիտի գոյանայ, եւ իմ կողմէ պատրաստ եմ ընելու այս խոստանալով միեւնոյն ա-

տեն որ իմ մահուանէս յետոյ լան մը եթէ մնայ ինձմէ, զայն ալ ձգեմ վանքին, կուսակրօնը պէտք է իր ձեռնադրուած վանքին կապուած մնայ:

Այս պարագային վանքին Միաբանութիւնը պիտի կրնայ վանքը շատ փայլուն վիճակի մը մէջ պահել, առանց պէտքը զգալու խնամակալներու, որոնք պիտի սպասեն որ վարդապետները իրենց ծառաներն ըլլան, իրենց ձեռքերը համբուրեն, հլու հպատակ քծնին ու շողոքորթեն շարունակ. օրինակները տեսանք: Ու եթէ ես քծնելու, շողոքորթելու նկարագիր մը ունենայի, գուցէ այսչափ հակառակութեան չբաղխուէի, ու փիլոնադրկութեան նման անիմաստ պատիժի մը համար գոհունակութեան գրեթէ զրոյ ալ չպիտի գտնուէին, փիլոնադրկութեան մը, որ միջնադարեան խստութեան մը արգասիքն ըլլալ թուեցաւ, որով պահ մը չփոթուեցաւ մեր եկեղեցին կաթոլիկ եկեղեցիին հետ, որուն պետը այս օրերս Վատիկանէն խստութեամբ լեցուն կոնդակ մը հանեց Արդիականներուն դէմ:

Ահա՛ փոքրիկ թելադրութիւն մը, որուն համեմատ կարելի պիտի ըլլայ հաստատուն կոուանի մը վրայ յնելու վանքին ապագան ու զայն օգտակար հանդիսացնել իր Դպրեվանքով, զոր սիրող մըն եմ, իրբեւ միակ կրօնական հաստատութիւնը որ կրնայ գիտակից պաշտօնեաներ պատրաստել հայ եկեղեցիին համար:

ԿՈՐԻՒՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԹԱՆԿԱՐԱՆ ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒՆԵՐՈՒ. Բարձրագոյն դատընթացք — Հ Զ. ԱՍԱՏՈՒՐ. — Հրատարակութիւն ՆՇԱՆՊԱՊԻԿԵԱՆ Գրատան. Տպագր. Յ. Մատթէսեան. Կ Պոլիս:

Նշան — պապիկեան գրատունը հրատարակեց վերջերս Տէր եւ Տիկին Հ. Ասատուրի Թանգարան հասրնէիր հասունակներուն բարձրագոյն դատընթացքի յատուկ գիրքը, խիստ մաքուր տպագրութեամբ, բաղկացած 328 էջերէ, որ պարունակութեան կողմէ ալ մէկէ աւելի նոր եւ ուշագրաւ հանգամանքներ կը ներկայացնէ:

Յառաջաբանէ մը յետոյ, ուր տաղանդաւոր հեղինակները կարեն որ տեղեկութիւններ կուտան իրենց գործին նկատմամբ ուսուցիչներու ուղղուած կարեւոր հրահանգներու հետ միասին, կ'սկսի բուն գործը որ կ'բաղկանայ իրարու յաջորդող 116 արձակ եւ ոտանաւոր հաւաածներէ (76ը արձակ եւ 40ը ոտանաւոր) իւրաքանչիւր հատուած ի տակ զրուած են բացատրութիւնները կարեւոր բառերու կամ

ոճերու իսկ տեղ տեղ զետեղուած են նմանապէս բացատրութիւնները գրականութեան մէջ ընթացիկ դարձած ինչ ինչ նշանաւոր խօսքերու (չոր օր. եվրեֆա. եւ սակայն կը շարժի եւ) եւ գրական ակնարկութիւններու (չոր օր. Գորսեան հանգոյցը. Նեւտոնի խընձորը եւ) Աստուծոյ օգտակար նորութիւններ են որ գործին հրապոյրը կ'աւելցնեն:

Ընթերցման արձակ եւ ոտանաւոր հատուածները ամէն տեսակ նիւթերէ տոնուած են եւ կը պարզեն իրարու յաջորդող հաճելի զանազանութիւն մը, նախապատուութիւնը տրուած ըլլալով բնատուր միկ նիւթերու թէ արձակ թէ ոտանաւոր գրուածներու կէսէն աւելին թարգմանուած են օտար հեղինակներէ կամ անոնց հետեւողութեամբ պատրաստուած Տէր եւ Տիկին Ասատուրի միջոցաւ, իսկ մնացեալներն ընտրողաբար տոնուած են հայ գրագէտներու նպատակաւարմար գրուածքներէն: Իրաւունք ունին հեղինակները երբ իրենց յոռաշարանին մէջ կըսեն թէ մեր հայ բանաստեղծներն ու գրագէտները տղոց յարմար գրականութիւնը մշակած չեն որով դժուար կըլլայ իրենց գրուածքներուն մէջ գտնել աշխարհի կտորներ, արձակ կամ ոտանաւոր, որ յարմար ըլլան զրուելու իբրեւ զասագիրք ծառայելիք այսպիսի հաւաքածոներու մէջ: Այս բանին փորձը մենք ալ ունեցանք մեր քերականութիւններու գասնթացքը պատրաստելու ատեն երբ շուրջ տասը տարուան մեր պարբերական հրատարակութիւնները (հանդէս, շաբաթաթերթ եւ) աչքէ անցուցինք եթէ ոչ մանկական՝ զէթ նիւթի կողմէ զպրոցականներու յարմար եւ հրահանգիչ ոտանաւորներ գտնելու համար եւ դառն յուսախաբութիւն մը կրեցինք հազիւ քանի մը հատի հանդիպելով մեր ուզածին պէս: Բացի Աղէքս. Փանոսեանէն որ մանուկներու յարմար ոտանաւորներ քիչ չատ ունի, այն ալ չատ անգամ օտար գրագէտներու հետեւողութիւն կամ նմանողութիւն ըլլալու պայմանով, ամենամեծ մասը հայ բանաստեղծներու քերթուածներուն հարկ կ'ա՛յ ըսելու, սիրային են կամ վերջապէս սիրոյ եւ կնոջ մասին ակնարկութիւն մը կը պարունակեն, իբրեւ թէ տարբեր նիւթ չգտնուէր ներշնչուելու համար: Իրաւ է թէ Սիպիլ, Արտաշէս Յարութիւնեան, Մկրտիչ Աճէմեան ունին բազմաթիւ ոչ-սիրային ընտիր քերթուածքներ, բայց անոնց մէջ ալ գրեթէ չկան զպրոցականներու յարմար կտորներ:

Բացատրութիւններու բաժնին մէջ գրուած են կենսագրական համառօտ ծանօթութիւններ հայ եւ օտարագրի այն գրագէտներու եւ գիտնականներու մասին որոնցմէ հատուածներ արտատպուած են Թանգարանին մէջ, միայն թէ հեղինակները երբեմն կարեւոր դէմքերու կենսագրականները խիստ համառօտ անցած են (ինչպէս Բ. Լօղիինը), մինչդեռ անոնց նուազ կարեւոր դէմքերու համար երբեմն աւելի ընդարձակ ծանօթութիւններ տրուած կը գտնենք: Տեղ

տեղ զետեղուած են նաեւ այս դէմքերէ մէկ քանիներուն պատկերները որոնց մէջ օտաջին անգամ ըլլալով կը հանդիպինք Նիկողայ յոս Զօրայեանի եւ ի՞նչ Միսաքեանի վաւերական պատկերներուն որոնք միջնադարեան հին դէմքերու սպաւորութիւնը կ'ընեն հակառակ մեզի ա'յնքան մօտ ժամանակի մը մէջ ապրած ըլլալուն: Դիտելի է թէ Հ. Ասատուր ասոնց, ինչպէս նաեւ հայ գրագէտներու բովանդակ հին սերունդին նկատմամբ միշտ մեծ խանդավառութիւն ցոյց կուտայ եւ ստոյգ է թէ անոնցմէ մէկ քանիին մասին այս խանդավառութիւնը ամէն տեսակէտով արդարեանայի է:

Տէր եւ Տիկին Ասատուր այս հաւաքածոյին մէջ կարելի եղածին չափ ջանացած են լեզուի միօրինակութիւն պահել, բայց հայ գրագէտներէն առնուած հատուածներուն, մանաւանդ ոտանաւորներուն մէջ նոյնութիւնով պահած են իւրաքանչիւր գրողի լեզուն, անսովոր ձեւերու մասին պէտք եղած ծանօթութիւնները աւելցնելով բացատրութիւններու բաժնին մէջ:

Այսպիսի գործի մը մէջ եթէ չարադրութեան հրահանգներ ալ գտնուէին (նիւթերու կմախքներ, ծրագիրներ, դրուելով) կարծեմ օգտակարութենէ զուրկ պիտի չըլլային: Նմանապէս կ'արժէր որ ստուգաբանական բացատրութիւններու ալ կարեւոր տեղ մը տրուէր, զի լեզուի մը ոգին թափանցելու համար անոր բառերուն կազմութիւնը ճանչնալը, կամ ուրիշ բառով՝ ստուգաբանութիւնը խիստ կարեւոր է:

Թանգարանը կը վերջնայ նիւթերու ցանկով մը որուն կը յաջորդէ գրքին մէջ բացատրուած բառերու այբուբենական ցանկ մը որ կրնայ մեծ դիւրութիւն ընծայել ուզուած բառին բացատրութիւնը գտնելու համար:

Վերջացնելով մեր հակիրճ մատենախօսականը, աւելցնենք թէ Թանգարանը նիւթերու պէսպիսութեան, դասաւորութեան, բացատրութիւններու յստակութեան եւ ճշտութեան, լեզուի մաքրութեան և՛ տեսակէտներով ծայրէ ծայր կը կրէ հեղինակներուն ծանօթ բժախղիր հոգածութեան զրոշմը եւ մեր նախակրթարաններու բարձրագոյն կարգերուն համար կրնայ ըլլալ խիստ նպաստակայ մար դասագիրք մը պիտակից ուսուցիչներու ձեռքին մէջ, զի պէտք է ըսել, ուսուցիչներ ունին որ իրենք իսկ սորվելու նոր բաներ պիտի գտնեն այս գիրքին մէջ եւ իրաւունք ունին հեղինակները երբ կը յանձնարարեն ուսուցիչներուն ուսումնասիրել զայն՝ նախապէս տղոց ձեռքը տալէ առաջ:

ՅՈՎ. ԳԱԶԱՆԵԱՆ

Ծան. խմբ. — Հանդիշով կ'հրատարակենք սոյն մատենախօսական յօդուածը առանց դեռ տեսած ըլլալու Տէր և Տիկին Ասատուրի այս նոր զպրօցական հատորը, նոյնպէս չստացանք Մեծարոյ յօդուածագրին ֆերականութեան դասագիրքը:

ՃԵՐՄԱԿ ՈՒ ՍԵՒ

Մայրաքաղաքի մէջ ամեն թաղ՝ իր թաղականին, ուսումնականներն, դպրոցիւն, եկեղեցիին, ժամկոչին, տիրացուն, վարժապետին, տնտեսականին խնդիրն ունի, ինչո՞ւ համար Իդմիր ալ չպիտի ունենայ այդ տեսակ խնդիրներ, պարզապէս անիրաւութիւն մը, անհաւասարութիւն մը, խորթութիւն մը պիտի ըլլար այս, եւ մենաշնորհի պէս բան մը մեր կ'.

Ուրեմն սօթաւորներ, փնտռներ, փնտռանք եւ եթէ չկայ այս տեսակ թաղական խնդիր մը, ստեղծենք զայն, ժողովուրդը թափուրի պէտք ունի, լուրերու ծարաւի է, ժամանցի չափազանց հակամէտ:

Բայց չոր ու ցամաք երկու թաղ ունենալ, — Գօրաէլիօ եւ Գարաթալ, — եւ խնդիր փնտռել, կարելի՞ է, ինչո՞ւ չէ, կամք պէտք է, ճիշդ մը, ասեղին ծակէն չուան անցնելու փոքրիկ փորձ մը եւ անախնդիրն ինքնին կ'ծնի, կ'կենդանանայ, կ'մեծնայ, կ'կայտարի, կ'ուճանայ եւ օր մ'ալ ակունջնուս կ'փսփսան, արձագանքը կ'տարածուի, աղմուկի կ'փոխուի, ժխոր կ'դառնայ, ամեն մարդ կարծիք կ'յայտնէ, կ'պնդան, կ'կռուին, զերար կ'նախադնեն:

Փափաքնուն հասած են:

Բայց արդի՞ւնքը, թաղական մը հրաժարական կուտայ, ուրիշ մը՝ քէն կ'պահէ, երրորդ մը՝ բարեսիրաբար տուած նուէրներուն, եկեղեցիին, դպրոցին, — ա՛խը կ'քաշէ, չորրորդ մը՝ իր խօսքն առաջ քշել չյաջողելուն, բոլորովին անլիաւս, անտարբերէ մը ռիւք կ'առնու, հինգերորդ մը՝ ժամկոչը կ'վոնտէ, վեցերորդ մը՝ բարեգործական մարմին մը գող կ'հուշակէ, եօթերորդ մը՝ այս ամեն չարքններուն պատասխանատու կ'ընէ օրուան Ազգ. Վարչութիւնը:

Բայց նկատելի կէտ մը կայ. Այս թաղականի կռիւներուն տարբերութիւններուն մէջ, թա՞ղը յանցաւոր է թէ՛ թաղականը:

Ես երկուքն ալ յանցաւոր կ'նկատեմ:

Յանցաւոր կ'նկատեմ թաղեցիին որ իր հանգար: զլուխը թաղականի մը չարականին տակ կ'դնէ:

Յանցաւոր կ'գտնեմ թաղական ըսուած մարմինը որ երբ տարբերութիւն մ'ունենայ իր պաշտօնակիցներէն միոյն կողմէ, մեծաղայական աւելնով ստեղծուած, զլուխ կ'ծոնէ, փոխանակ խմբովին հրաժարական տալու:

Երբ այսպէս չարժելու քաջութիւն ունենայ, արդէն ինքնին լուծուած կ'ըլլայ գործն եւ երկար ալելուեաներու հարկ չմնար, քանի որ խնդր հանող թաղական աղան, որքան ալ մեծ, հարուստ կամ ջոջ նկատէ ինքզինք, կ'ստիպուի գործէն կամացուկ մը — ա-

ռանց աղմուկի քաշուիլ եւ յաջորդներու թողուլ զայն կարգադրեալու գործը, եթէ երբէք կայ կարգադրելի տարբերութիւն մը:

Բայց անգամ մը թաղական կամ ժողովական ըլլալէ վերջ, ինչպէ՞ս սերտ ընել հրաժարելու, ահա մեծ խնդիրը:

Քաջութիւն, լրջութիւն, փափկութիւն, խելացութիւն եւ գործնական-փորձառութիւն պէտք է այսպիսի մեծ քայլ մ'առնել համարձակելու համար:

Եւ այս բարեմասնութիւնները դժբաղդաբար շատ քիչերու քով կը գտնուին այսօր:

Եթէ թաղականը կամ ժողովականը վճարեալ արտականաւոր պաշտօնեաներ ըլլային, տարակոյս չկայ թէ այսպէս չպիտի խորհէի եւ պիտի ըսէի որ ականջէն բռնեն եւ զսուր նետին խնդիր հանող անդամը, ուրիշ մը կարգելով անոր տեղ, քայքայ քանի որ մեր պատրիարքական օրէնքին համեմատ, ժողովական ու թաղական անձնու իր-ս-իր եկեղեցւոյ ծառայող անդամներէ կ'աղմուին, որոց մէջ ընդհանրապէս չառուոր են խնդրայարոյց իրենց անձէն զատ ուրիշը չհաւանող եւ ուրիշին ըրածին մէջ միշտ ծուռ ու սխալ տեսնողները, բանիբոյն անհատներու վրայ չէ խօսքս որոնք բացառութիւններ են եւ յարդելի կ'մնան միշտ ամենու համար, բնականաբար խնդիրները չեն հապնիր ճղճիմ, աննշան, կարեւորութենէ զուրկ:

Պէտք է կարելի եղածին չափ հեռու պահուին խմբամանքներով շաղուածները ազգ. գործերու շրջանակէն, շրջանակ մը՝ ուր բնաւ ոտք չեն կոխած, բանէ մը տեղեկութիւն չունին եւ երբ ներս կը մտնեն անգամ մը ամենագէտներ ու տրիբուններ կ'կտրուին մեր գլխին:

Կարելի չէ հասկցնել այդպիսիներու թէ արիւնուններու դարը վաղուց անցած է եւ զայն կրկին ետ բերելու իրենց բոլոր ճիգերուն մէջ ծիծաղելի ու միանգամայն արհամարհելի կ'ըլլան:

Եւ քանի որ իրենք այսքան խիւղ չունին այս հիմնական պարտական ըմբռնելու, ինչո՞ւ չհասկցնենք անոնց թէ ազուլներու կարգը կը դասուին:

Բայց ո՞վ պիտի կապէ բոժոժը կատուին վզէն . . . :

ՆՈՒՐ ՀԱՆ

ԽՅ ԱՅԳԻՍ

ԳԵՂԱՍ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

Այգիս դալար՝ սարսրուայ ցընծաւին,
Ողկոյզներու մարգարտաշար յորդման մէջ,
Կ'ուռի կայակը մեղրալից հատիկին,
Օծուած՝ այգուն արծաթափայլ ցօղով գէջ՝

Համայնասփիւռ կարմիր համբոյրն արեւին՝
Կը կայծկըլտի ծիրաներփնեան ցոլքերով,
Ու կը խայտայ մենարանիս հէգ այգին՝
Աւտըւան մէջ, օրուան սեմին վըրայ գով,
Կը մըխըրճին մատներս՝ յուզմամբ երջանիկ՝
Տերեւներուն ագուցուածքին մէջ տամուկ,
Ու կը ճըռփեմ ատոք ողկոյզն անդրանիկ,
Իբրեւ մարգրիտ, իբրեւ մաքուր դեղին խունկ.

Կը խորտակուի ակռաներուս տակ՝ լեցուն
Հատիկներուն մեղրածորան սաթն անփայլ,
Ու կ'ըմբռնէմ հեշտապարգեւ ջինջ քաղցուն,
Որ կ'ամոքէ բերնիս պապակը մուշլ.

Ու կը մըղուի երակներուս մէջ՝ շինիչ,
Թափանցանց հոյզն անհառելի նեկտարին.
Եւ կը մոռնամ. ես ամէն բան քիչ առ քիչ,
Վայելքին մէջ արբեցումեան այս խորին,

ԱՐՏԱՏԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԵՐԲՈՐ ԳԵՏԵՆ Կ'ԱՆՑՆԵՒՆԲ *

Բ

«Ա՛խ» մը արձակեց Բայօն, — տիպար լեռնցի մը՝ գեղադէմ, հը-
րաչեայ, հազիւ քսանը անց — ու սկսաւ պատմել, ծանր-ծանր,
չեշտելով իւրաքանչիւր բառին վրայ.

— Դուռն ալ ծաղիկ զրեւ ես Նօնօին գերեզմանին վրայ, հա՞:
Ապրի՛ս: Բայց գիտե՞ս ով է Նօնօն, գիտե՞ս . . . Անբախդ ես, տղայ,
անբախդ ես եղբւր, ինչո՞ւ դուռն ալ տեսած չըլլայիր Նօնօն. ինչո՞ւ.
Դուռն ալ հեղ մը նայած չըլլայիր անոր հուր — հուր աչքերուն ո-
րոնք քարերն ալ կրնային հալեցնել . . . անոր անբիծ ճակատին

* Տե՛ս Թիւ 41, էջ 1033:

որ սա ձիւնապիտակ լեռնակատարէն ալ ճերմակ էր, անկէ շատ
աւելի ճերմակ . . . Դուն ինչո՞ւ չաեմէիր անոր արի նայուածքը
. . . ինչո՞ւ չլսէիր անոր մեղրահոս լեզուն: Անբախդ ես, աղայ,
անբախդ ես . . . Նոնօն չտեսա՛ր . . . Նոնօն չտեսնե՛լ . . .

Նոնօն Ռէս Ակօն աննման աղջիկն էր, մեր գիւղի գիւղապե-
տին աղջիկը՝ Բայց ի՞նչ կ'ըսեմ, այդ գաղա՞նն էր անոր հայրը . . .
ո՛ւր ան հայրը, ո՛ւր ան աղջիկը . . . լեռ ու ձոր՝ կար երկուքն մի-
ջեւ: Ակօն ղեւ էր, Նոնօն հրեշտակ: Ակօն վաղը էր, Նոնօն՝ դառ-
նուկ: Ակօն տեսնողը քար կը կարէր, Նոնօն երեսը հեղ մը նայո-
ղը կը մոռնար ի՞նչ ըսել է չարո՞թիւն, չար աշխարհ՝

Հարկաւ պապդ խօսած է քեզի գեղի գեղականի պորձերուն վը-
րայ: Հարկաւ ըսած է քեզի ի՛նչ երբեմն մէկ մարդ՝ Ռէս մը՝ ջոջ մը՝
կը դարձնէ ամբողջ գեղ մը: Ե՛հ, Ռէս Ակօն ալ մեր Ռէսն էր,
որին ոչխարները կ'իւրացնէր, սանկ-նանկ պատճառանքներով . . .
որին եղները իր գոմը կը քչէր պարտքի-տոկոսի թնճկոտ հաշիւնե-
րով . . . եւ, հինգ տարի առաջ ալ, աղբօրը կնկան խաղեր
մը խաղալ ուզեր էր, զայն մինակ գտնելով . . . ղեռ ինչե՛ր,
ինչե՛ր . . .

Պապը չէ՞ պատմած քեզի թէ գիւղերուն մէջ աղջիկները կա-
նուխ կը կարգեն, յաճախ արքունիքին ալ չհասած, մեր գեղն ալ
այսպէս է: Բայց Նոնօն բացառութիւն էր: Հօրը մօրը մէկ հպտիկը,
մեղրով-սերով մեծցուցած էին զինքը, ու մեղրուսերով ապապայ
մը կը պատրաստէին իրեն. Ռէս Ակօն իր աղջկան, իր դիւքին յար-
մար փեսացու չէր գտներ գեղին մէջ: Մեր գեղացիները մեծամաս-
նաբար աղքատ, համեստ մարդիկ են, օրուան հացի հոգեւրով տապ-
կուով, Եթէ կան մէկ-երկու ունեւորներ, անոնք ալ Ռէս Ակօն աչ-
քին փուշ դարձած էին, ու Ռէսը Աստծու բարեւն իսկ շատ կը տես-
ներ անոնց: Հեռուէն, հեռուէն, քաղքէն փեսացու կը փնտռէր,
քաղքին մէջ կը պատրաստէր իր աննման աղջկան բախտը: Ու այս
նպատակով, քանի մը անգամ ալ զացած — եկած, քաղքի հիւրեր
բերած, քաղքիներու հիւր եղած էր: Վերջին անգամ գալուն, գիւ-
ղացիները շա՛տ ուրախ — զուարթ տեսած էին զինքը: Ռէսը մինչեւ
իսկ քիչ մը մեղմացոյցած էր իր դաժան վարք ու բարքը, եւ յա-
ճախ անուշ, յուսատու խօսուածք մը կ'ունենար այն ինչ դօրծին
մէջ ուր ապահովարար դէզ, սպառնական գոռում — գոչումներով
պիտի խօսէր:

Գիւղին մէջ, բերնէ բերան իմացած էին եղելութիւնը: Նոնօն
հարս պիտի երթար քաղաք, մարդու մը որ կ'պատմէին, տասնը
հինգ-քսան արտավար հող, հարիւր-երկու հարիւր ոչխար, երեք
լծկան եղ, այգիներ ու ամուսներ, երկու տուն եւ խանութ մը ու-
նէր, ամէնը հօրմէն ժառանգած:

Ակօն վերադարձէն ետքը, հարսնիքի պատրաստութիւններն

ալ չուշացան: Նօնօն, աննմա՛ն Նօնօն պիտի կարգուէր: . . . բայց ինք գիտէ՞ր որու հետ: Այս տեսակ բաները չատ չեն հարցնելու մեր տեղի աղջիկներուն: Հօրը—մօրը յարմար տեսածը՝ յարմար պիտի տեսնէ զաւակն ալ, ուրիշ կերպ վարուիլ՝ կը նշանակէ խայտառակ, անուպայ զաւակ ըլլալ, ծնողքին անէծքը իր վրայ հրաւիրել . . .

Մեր գեղը այսպէս կը հաւատան:

Այսպէս, Նօնօն ալ չհարցուցին թէ ո՛վ էր իր սրտին սիրածը, ի՛նչ տեսակ տղամարդ էր իր ուզածը, ի՛նչով պիտի կրնար երջանիկ ըլլալ: Հայրը իր ձեռքով գտած էր իր կեանքին ընկերը, մայրն ալ՝ հաւանած: Իրեն խօսք չէր Պնար, ինչպէս խօսք չպիտի մնար, եթէ օրինակի համար, տունին եզ մը գնէին:

Բայց Նօնօն ուրիշ աղջիկ էր՝ աննմա՛ն աղջիկ . . .

Երբոր ամէն կերպով համոզում դոյացուց թէ բաներ մը կը պատրաստէին իր զլխուն, շատ չկեցաւ, ու հասկցուց թէ ինք ալ ունի խօսելու իրաւունք: Ուրիշ անգամներ, Նօնօն արդէն գաղափար տուած էր՝ իր խառնուածքին վրայ: Անգամ մը Ռէս Ակօն անտեղի վէճ մը յարուցանելով գեղացիի մը հետ, ծեծած — փետտած էր խեղճը, կնոջը եւ զաւակներուն աչքին առջեւ: Եւ, առ ալ, բաւական չսեպելով, իբրեւ հատուցում, զբաւած էր անոր մէկ հատիկ ջորին, անոր ապրուստին միակ միջոցը: Բոլոր գեղը սոսկումով լըսած էր եղածը, եւ սրտի խորերէն անէծք կը կարդար Ակօի գլխուն: Սակայն ո՛չ մէկը կը համարձակէր ձայն հանել . . . Ի՛նչ ըսի. Ռէս Ակօին երեսն իսկ ուղիղ նայիլ՝ չատերու համար մեծագոյն քաջութիւնն էր . . .

Ահա այս անցքին ատենն էր որ, լաւ կը յիշեմ, Նօնօն — այն ատեն տասնը չորս տարու կար — ցուցուց թէ ի՛նչ չգտնուած աղջիկ է: Այդ օրը մինչեւ իրիկուն պատահ մը բան դրած չէր բերանը: Մայրը համար — հազար աղաչանք թափած, բայց չէր կրցած համոզել: — Ես ան մարդուն հացը չեմ ուտեր, կ'ըսէր Նօնօն, աչքերը արեւնէն կարմրած:

— Ո՞ր մարդուն, հարցուցած էր մայրը, ապշահար:

— Հայրիկի՛ն. ես անոր բերած հացը չե՛մ ուտեր:

— Ինչե՛ր կ'ըսես, աղջիկ. խենդեցա՞ր. մեղա՛յ, մեղա՛յ: Աղջիկ գուն Աստծու անէծքէն չե՞ս վախնար: Հօրը համար այդպէս խօսել կ'ըլլա՞յ . . . մեղա՛յ, մեղա՛յ . . .

— Ես անիրաւ մարդուն հացը չեմ ուտեր, կրկնած էր Նօնօն աւելի բորբոքած: Չտեսա՞ր այսօրուան եղածը: . . . մեղք չէ՞ Օհան աղբօրը . . . խեղճը ծեծեց—փետտեց, քթէն — բերնէն արուն բերաւ, ատ չէր բաւեր՝ մէկ հատիկ ջորին ալ ձեռքէն առաւ . . . ան Աստծու անէծքէն չի՞ վախնար . . .

— Սատիկի՛ս, շան զաւակ, շուները լէշդ ուտեն . . . մեղա՛յ, մեղա՛յ . . . հարկաւ անանկ կ'ընէ . . . Օհա՞նը ո՛վ կ'ըլլայ որ ա-

Նանկ իմ Ռէս Ակօին՝ դէմը կենայ պատասխան տայ . . . հարկաւ
անանկ կ'ընէ . . . Թող երթայ սորվի . . .

Պատմութեան մինչեւ այս կէտը՝ Աշոտը արդէն պատրաստած
էր խորովածը .

Ամբողջովին զրաւուած Բագօի պատմութեամբ, եւ դժուար համ-
բերեցի այն քանի մը վայրկեանները որոնք ճաշի պահը կազմեցին:

Երբ որ ճաշը վերջացաւ — լեռնական առողջ, ժուժկալ ճաշ մը
— Բագօն շարունակեց:

— Ահա՛ այսպէս աղջիկ էր Նօնօն . . . հայրը գիտէր բնաւորու-
թիւնը, եւ շատ անգամ յանդիմանած, նոյն իսկ մէկ — երկու անգամ
ձեռք վերցուցած էր ատոր համար . . . հարսնիքի օրերը քանի՛ կը
մօտենային, Նօնօին մեկամաղձութիւնն ալ այնչափ կ'աւելնար. ինք
անուղղակի իմացած էր ամբողջ կարգադրութիւնը, թէ եւ հայրը եւ
մայրը կ'ուզէին որ ամէնէն վերջը լսէ ան, որպէսզի գործը չձա-
խողի . . . բայց Նօնօն աննման աղջիկ էր . . . ան գիտէր ընելիքը
. . .

«Ասկէ անդին թող Աշոտը պատմէ», խզեց յանկարծ Բագօն, ու
դիտեցի որ խոնաւութիւն մը կը գոյանար աչքերուն խորը .

Եւ, առանց ատեն ձգելու որ հետաքրքիր ըլլամ, Աշոտը շարու-
նակեց, ինք ալ յուզուած:

Այո՛, աննման աղջիկ էր Նօնօն, աննման . . . Նօնօն սէր
տուած էր մեր Բագօին, կը լսե՛ս, հովիւ Բագօին . . . մաքուր, ան-
բիծ սէր ինչպէս էր իր ճակատը . . . ինչպէս կատարը հարեւան լե-
ռան . . . կոյս ինչպէս սարին ծաղիկը, Նօնօն կը սիրէր Բագօն,
Իսկ Բագօն . . . ան կրնա՞ր մտքէն իսկ անցնել այդպիսի բան մը,
սէր տալ Ռէս Ակօին աղջկան: Կարելի՞ բան էր ինք սրտէն կը
պաշտէր Նօնօն . . . ամէն առտու Ռէս Ակօին ոչխարները առնե-
լու զացած ատեն, սիրտը կը կոտրէր եթէ չտեսնէր Նօնօն . . . ա-
նոր հուր — բոց աչքերը, անոր կաթնահոս դէմքը . . . բայց անոր
սէ՞ր տալ . . . հովիւ Բագօ մը Ռէս Ակօին աղջիկ՝ կը սիրէ . . . չէ՛,
չէ՛ . . . ինք միայն կը պաշտէր զայն . . . զմայլումով անոր երե-
սը նայէր մէջ մը, ուրիշ բան չէր ուզեր . . .

Սակայն Նօնօն կը սիրէր, իսկ եւ իսկ կը սիրէր Բագօն, եւ քս-
նի մը առիթներով հասկցուցած էր իր սէրը . . . շատ անգամ, առ-
տուն կանուխ, հաւախօսէն շատ առաջ, կ'արթննար, երբ տունին
մէջ ամէն մարդ քնացած կ'ըլլար, ու իր ձեռքովը աման մը կաթ
կ'ընէր ամէնէն կաթնատու կովէն, Բագօին կը հրամցնէր, երբ ան
կուգար գեղին դուռըր ժողովելու, «հօ՛, հօ՛», պօռալով . . . Նօնօն
սէ՛ր տուած էր Բագօին . . . քանի՛ քանի անգամներ հարցուցած էր

Բագօին. «Զիս կը սիրե՞ս, Բագօ, եւ հովիւը աչքերը խոնարհած, դողահար, չէր կրցած պատասխան մը տալ. . . Սիրտէն բան մը կը զգար, բայց բերանը առաջ չէր երթար ըսելու. . . Ինք ո՞վ կ'ըլլար որ Ռէս Ակօին աղջիկը սիրէր. . . Եթէ իմանային. . . »

Օր մը, սակայն, Նօնօն յաջողեցաւ խոստովանցնել Բագօն, ու անոր սիրոյն խորութիւնը հասկնալու. համար, երգումներ, ընել տուաւ, դժուար, մեծ-մեծ երգումներ:

Եւ Այլ Բագօն կը վախնար միշտ, կը վախնար Ռէս Ակօի վրէժ-խընդրութենէն. կը վախնար ու կը սոսկար. . .

Նօնօն ատոր ալ միջոցը գտաւ.

— Աննժա՛ն Նօնօն. . . ընդհատեց հովիւ Բագօն, փղձկած, տղու մը պէս հեծկլտալով.

— Նօնօն ատոր ալ միջոցը գտաւ, շարունակեց Աշտուր Ամբողջ ըլլալիքին պատասխանատուութիւնը իր վրայ առաւ. սիրտ տուաւ. Բագօին «Եթէ պէտք ըլլայ, ես քեզի հետ լեռները կը թափառիմ, կ'ըսէր Նօնօն. սար ու ձոր կը պտըտիմ քիզի հետ, կը մաքառիմ հօրս դէմ, միայն թէ դուն իմա ըլլաս. . . իմա. . . հասկցա՞ր, Բագօ: Լեռ ու ձոր կը թափառիմ, սրտիս սիրածին հետ ման կու գամ. . . կապէ-կապանքէ՛ ղերձ կ'ապրիմ, այս սեւ հօրը երեսը չեմ տեսներ. . . Ա՛, չէ, անոր սեւ գործերուն լուռ վկան չեմ ըլլար. . . »

Այսպէս կը խօսէր Նօնօն, արի Նօնօն. եւ չար խօսքեր չէին ըսածները: Ինչ որ կը զրուցէր, արտէն՝ կը հոսէր սրտին խորէն:

Օր մը վերջապէս՝ աճապարեց Աշտուր՝ հարսնիքէն չորս շաբաթ առաջ Նօնօն խօսեցաւ իր մօրը.

— Մա՛յր, զիս քաղաք հա՞րս կը ղրկէք եղեր:

— Զէ՛, աղջիկս, ո՞վ ըսաւ:

— Ես գիտեմ, ես գիտեմ, ինչո՞ւ կը պահէք. . . Ո՞վ է նայինք զիս առնողը:

— Ես ի՞նչ գիտնամ, հօրդ հարցուր. . .

— Գիտե՛ս, գիտես, շո՛ւտ ըսէ. . .

Իրաւ որ չեմ գիտեր, Նօնօ՛, մի՛ սիրաս հատցներ:

— Գիտե՛ս, գիտե՛ս, եթէ կ'ուզես, ես ըսեմ. Փ. . . ենց տղան չէ՞, Կիրակոսը. . .

— Աղջիկ ո՞վ ըսաւ. . .

— Ես ան տղան չեմ առներ, կա՛րձ խօսք:

— Ի՞նչ կ'ըսես աղջիկ, խե՞ղ ես ինչ ես. . .

— Ես ան տղան չեմ առներ, եթէ զիս կարգիլ երջանկացնել կ'ուզէք, ես Բագօն կ'առնեմ, հովիւ Բագօն. . .

Մեղա՛յ ըսէ աղջիկ, մեղա՛յ, ո՞ր դեւը խաբեց քեզ. . . խենդեցա՞ր, աղջիկ. աշխարք վրանի՞ս պիտի խնդաղենս. . . Հովիւ Բագօն, անվարտի Բագօն, Ռէս Ակօին փեսա՛յ. . . Սուրբ Աստուածա՛ն

մար . . .

— Ես Բագօն կ'առնեմ, լինցաւ. Եթէ զիս կարգել կ'ուզէք, ես Բագօնն զատ ուրիշ մէկը չեմ առներ . . .

Ռէս Ակօն զայրոյթը սահման չունէր. Լեւ ձոր կը դողային իր դոռում-դուռ միւրերէն. Աղջիկը բզիկ-բզիկ պիտի ընէր. Եթէ վրայ չհասնէին . . . Չարկածը կը փշրէր, թուք ու չողիք կը ժայթքէր. Աչքերը արիւնոտ, խելոտ, կ'ոռնար . . .

— Չեմ ուզեր ամանկ աղջիկ, չեմ ուզեր . . . Դուրս ըրէք . . . Թող ստուկի . . . Ինծի մոխիրի վրայ պիտի նստեցնէ . . . Տունս պիտի քրքրէ . . .

Նօնօն՝ արտասու ագին, դողդոջուն, բայց անդդուելի կը մնար. Հօրը սպառնալիքները, կամ մօրը թախանձանքները ու սպասերը ո՛չ իսկ թեթեւ աստիճանով մը կ'ազդէին իր որոշումին վրայ . . .

— Չեմ առներ, կը կրկնէր, եզ կորիւնի մը մոլիւնով, չեմ առներ . . .

×

Հարսնիքին շարաթ մը մնացած էր, փութաց վերջացնել Աշտար, տեսնելով Բագօնն սիրտ ճնշող վիճակը. բայց, Նօնօն անխախտ կը մնար. Կամ Բագօն, կամ ոչինչ. Ռէս Ակօն հարկադրուեցաւ բռնուն միջոցներու գիծել. Աղջիկը տունին մէջ կը փակէր, որպէս զի մարդու երես չտեսնէ . . . Բագօն գեղէն հեռացուցած էր անասելի վայրագութեամբ. Պատմութիւնը երկայն կ'ըլլայ . . . եւ ո՛չ միայն այս, այլ եւ անոր եղբայրը՝ մանկահասակ կնոջ մը եւ հինգ լաճերու միակ ապաւէնը՝ համեստ արհեստաւոր մը, ուրիշ գեղ մը զրկած էր. Գիւղացիները կը տեսնէին այս ամէնը, բայց որո՞ւ բերնին ինկած էր դիտողութիւն ընել . . .

Այս միջոցներն ալ ապարդիւն մնացին. Նօնօն աւելի խստասիրտ դարձած էր. Վերջին պահուն, մօրը բերնով սա՛ առաջարկութիւնը կ'ընէր հօրը, իր դատին զիտակցութեամբը ջլապիւրկ ոսոխի մը խիզախութեամբ . . .

Բագօն եւ անոր եղբայրը գիւղ կը դարձնէ, անոնց հասցուցած լիւսաները կը հատուցանէ . . . եւ ո՛չ միայն անոնց, այլ եւ Օհան աղբարին, Աղամին, Վարդանին հասցուցած լիւսաները կը փոխարինէ, անոնցմէ կ'երթայ անձամբ ներողութիւն կը ինչորէ . . . ուրիշ անգամ նմանօրինակ բաներ չընելու իր ծախքովը գիւղին զպրօցը կը նորոգէ . . . այն ատեն կ'առնեմ իրենց ըսած մարդը . . .

Դէ՛հ, Ռէս Ակօ մը եղէք դուք եւ մտիկ ըրէք այս խօսքերը, սոսալ ալ աղջկան մը բերնէն. Նոր որ իմացաւ ասոնք, ծեծ մը, ոսկորները կոտորելու աստիճան ծեծ մը քաշեց Նօնօն . . . Մայրը կողկողազին կուլար . . . Նօնօն նուաղած էր . . .

— Սատկի՛ս, սատկի՛ս, կ'ոռնար Ռէս Ակօն . . .
Երկուօր վերջը, Նօնօին զիակը գտանք գետին մէջ, կոճղի մը
կառչած, եւ թաղեցինք հոն ուր տեսար զոռն, զինքընքը գետը
նետած էր։ Առտուն կանուխ տունէն հեռացած, եւ անգամ մըն ալ
չէր երեւցած։

— Մեռնելէն քանի մը ժամ առաջ, կցեց երկրորդ հովիւ մը որ
քիչ մը առաջ եկած միացած էր մեզի, մօտակայ դարաւանդէ մը,
քոյրս տեսեր է գետափը, եւ թղթիկ մը յանձնեւ է անոր, Բագօին
տրուելու համար, Բագօն մասունքի պէս պահած է այդ թղթիկը։
Անոր ամէն մէկ բառը գոց ըրած է գեղացիին։ Դուն ալ պիտի ուզէ-
ի՞ր իմանալ, թէ եւ բառերը շատ հասկնալի չըլլան քեզի։

«Իմ սիրածը չթողուցին որ առնեմ, կուզէ ըսիւ Նօնօն։ Արիւն
արցունք թափեցի, չթողուցին որ առնեմ։ Նորէն աս բան մը չէր։
Հայր մը ունիմ որ գեղին գլխուն պատուհանը դարձած է, պատու-
հան . . . Ուզեցին որ ես զժաղդ ըլլամ, չսիրած մարդու մը կին դառ-
նամ, բայց գոնէ հայրս կարգի գայ։ Չեղաւ . . . Ա՛լ ինչ կ'արժէ
ապրիլը ինծի համար։ Մնաս բարով Բագօ, եթէ կրցար գտնալ զիս-
կըս, կ'աղաչեմ, թաղէ զիս գետին քով, ա՛ն բլրակին վրայ ուրկէ
կ'անցնիս ամէն օր, արօտաւայր երթալու համար։ Ներէ՛, Բագօ, որ
չկրցայ օգնել քեզի, եւ ուրիշներուն։ Քանի որ չկրցայ, աւելի ա-
ղէկ է որ չապրիմ, չտեսնեմ ան սեւ-սիրտ հօր ցանած թշուառու
թիւնը . . .»

— Ահա այսպէս բաներ կան մեր գիւղը, լրացուց Բագօն սրտա-
ճմլիկ շէշտով մը։ Այսպէս բաներ . . .
Ու նորէն «ա՛խ» մը թոցուց կուրծքէն, սիրտ ծակող սաքսոգ-
լի «ա՛խ» մը։

Ճամբան, երբոր գիւղ կը դառնայինք, Աշտոր բացատրեց.

— Քեզի չըսի՞, Արտա՛շ, թէ հովիւ Բագօն քաջ աղամարդը կը
սիրէ, քաջ աղամարդուն կը համակրի, Նօնօն յիշատակը մշտնջե-
նաւորելու համար, Նօնօն քաջ աղջիկ էր, ուստի Բագօն քաջը կը
սիրէ։ Միտքդ չէ՞, առտուն քու որսալդ, ձիավարեղ փորձեցի։ Ան-
նպատակ չէ՛ր այդ ամէնը, եթէ չըսէի քեզի համար թէ որսալ, ձի-
ավարել զիտէ, թերեւս չլսէիր այսօրուան պատմութիւնը։

Զլսէի՞, չլսէի՞ այդ պատմութիւնը

ՇԱԽԱՐՀ ՄԻՍՈՒՐԱՆ

ՔՄԱՅԻԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

ՔՈՅՐ ՀՈԳԻՆ

Թուականը աղէկ մը միտոյս չէ, բայց այդ տարիները սանկ տանս նըզից կամ տասներեօթը տարու լակոտ մը ըլլալուն էի վեր վար:

Այն տարիքին մէջ էի ուր ամենքս ալ կիները կը սիրենք . . . անոնցմէ առանց հատ մը սիրած ըլլալուն . . . Կեր բառին մէկ մասն առնոր իմաստով:

Սիրոյ ինչ ըլլալը գիտէի՝ առանց գիտնալու անոր կերպաւոր թիւոր, ինչպէս այսօր գիտեմ թէ ինչ ըսել է քիւրպիւնաւոր չոգե-նաւ մը, բայց հարցնելու չէ ինչի թէ ինչ է . . . քիւրպիւնը:

Դպրոցական տղայ՝ իբրեւ սիրային վէպ ձեռլիխս եւ Պաւլինէն ա-նուն գիրք մը կարդացած էի, քանի մը ոտանաւոր Միւսէէն ու ըոնց երեք քառորդը չէի հասկցած: Եւ քանի մը երես Պօքաչիօի Տասնօրեակէն զօր ինծիմէ քիչ մը աւելի տարիքոտ դասընկեր մը թոցուցած էր իր հօրը կրողարանէն:

Այսչափը բաւական չէր սակայն իմ նոր արթնցած հետաքրք-րութիւնս գոհացնելու համար:

Կնոջ վրայ ունեցած հմտութիւնս բազը վար տուած միջոցին մեր սպասուհիին մերկ սրունքներէն եւ օր մըն ալ մեր զիմացի տան մէկ պատուհանի ետեւէն անդգուշուած թեամբ չապիկ փոխող կնկան մը ընդնշմարտած կռուքիւրէն անդին չէր անցնել:

Մէկ բառով խլէզ մը, խրմպըլ մըն էի այն ատեն:

Միւս կողմէն սակայն սիրոյ վէպիւնքեր կային սրտիս մէջ՝ ըզ-գայնիկ պատանի եւ հասակէս վեր բաներուն վրայ մտածող պար-մանի մը:

Սէրը սիւսած էի այն նենգամիտ խոշորացոյցով որուն անունը Բանաստեղծութիւն է:

Պաւլինէն երազներուն թագուհին էր եւ զգացումներուն գը-թութեան քոյրը:

Իտէալս էր գտնել աղջիկ մը որ գիտ լաւ հասկնար, գիտ չատ սի-րէր, ինծի հետ միեւնոյն գաղափարները ունենար, միեւնոյն ճա-շակները եւ միեւնոյն յոյզերը:

Քոյր հոգի մը վերջապէս:

Իրաւ մեր քովի դպրոցը աղջիկներուն կողմը չատ մը սիրուն արարածներ կային որոնց մէջ մէկ հատ մը մանաւանդ չատ խածած էր աչքս եւ որ կրնար իմ վնասած քոյր հոգին ըլլալ քանի որ աւը-տեսուհիէն իմացածիս համեմատ ան ալ ինծի պէս միշտ գէթ կան-

նէ եղեր . . . իր վարքին համար, Բայց գոգնոցով այդ հրեշտակին մօտենալու, զինքը տեսնելու, միեւնոյն օդը շնչելու համար, տարի մը սպասելու էի որ . . . պարզեւարաշնորթինը նորէն գայ:

— Ասանկ չըլլար, ըսի մտքովս օրին մէկը, քանի որ քոյր հոգին գալիք չունի, եկուր մենք անոր ոտքին երթանք:

Եւ այդ օրէն միտքս ղրի հոգի եւ մարմին տալ երազներուս Պաւլինէին:

Կիրակի մը Բերա գացի Գատը գիւղէն, գրպանս ունենալով փայլուն քառորդ մէճիտիւ մը — չարաթականս — որ պիտի ծառայէր երթեւեկիս . . . թիւնկն ալ մէջը ըլլալով:

Ի՞նչ անուշ է տղայութիւնն . . .

Շոգենաւին մէջ կը կարծէի թէ կամուրջ հասնելուս պէս քոյր հոգի մը թեւերը բաց ինծի պիտի սպասէր . . .

Աւաղ, լակոպ ինչպէս որ էի՝ բեռնակիրները եւ ոչ իսկ մուհաճիտի տղաքը անգամ երեսս չի նայեցան:

Առանց յուսահատելու շունչս Բըթի-Շանի պարտէզին մէջ առի:

Կէսօրը կէս ժամ անցած էր եւ գրեթէ մարդ չի կար պարտէզին մէջ:

Հօրս տուփէն *subtilese* ըրած մէկ սիկառէթս վառեցի եւ ծխել սկսայ *allée* մը եղբրքը դրուած փայտէ քանափէի մը վրայ:

Կէս ժամէ ի վեր հօն էի երազներուս մէջ թաղուած, երբ յանկարծ ականջիս զարկաւ նուրբ աւազին վրայ քալող ոտքերու շշուկը:

Հիւսնալի տեսքով, բարձրահասակ, լեցունկեկ մարմնով խարտեաչ կին մըն էր որ կանցնէր դեղին կողքով գերք մը թեւին տակ եւ կրակի գոյն հովանոց մը ձեռքին մէջ:

Անցած ատենը երեսու նայեցաւ եւ սիրուն, աղւոր ժպիտ մը ուրուագծուեցաւ իր շրթներուն վրայ:

Ամօթէս գետնին տակը պիտի անցնէ:

Սիկառէթը որ մատներուս մէջ մարած էր՝ գետին նետեցի եւ զինւորականի կարգապահութեամբ մը եւ կամ քսակահատէ վախճող սարափի մը պէս հագած ժաքէթս կոճկեցի:

Առաջին անգամն էր որ կին մը կը խնդար երեսիս:

Սիրտս թիք թաք զարնել սկսաւ, լեզուս բակաւ բերնիս մէջ եւ սրունքներս սկսան զողալ:

Առաջին մտածումս եղաւ պարտէզը ձգել հեռանալ:

Կարծեցի թէ ոստիկանները պիտի բռնեն զիս խելքս տակն ու վրայ եղաւ, գլուխս կը դառնար կոր:

Ի՞նչ խղճկոյզ եմ եղեր ան ատենը, հէ՞՞:

Հակառակ առնել քալելու փափաքիս, քանափէին վրայ քամուած զգացի ես զիս:

Մէջ մ'ալ նայիս այդ միեւնոյն կինը կրկին անցաւ անջնակա եւ ճիշտ քովիկս հասնելուն պէս կանկ առաւ։

— Կրնա՞ք ըսել թէ ժամը քանի է, հարցուց ճաթած ֆրանսերէնով մը։

Թէրզեանի, Յակոբ Ոսկանի, Ռէթիկ հօճայի քննութիւնները այդքան շփոթեցուցած չունէին զիս։

Je ne sais pas պատասխանեցի Մուշէն նոր եկող ապուշի մը պէս։

Մէկ երկու չըսած միեւնոյն քանարէին վրայ եկաւ նստաւ։
peau d'Espagneի սաստիկ բուրում մը ներարկելով ռնգուն քննութիւններս։

Քառասուն աստիճան ջերմ ունեցողի պէս սկսայ զոդդղալ բոլոր մարմնովս։

— Qu'est-ce que vous faites ici հարցուց անանկ համարձակութեամբ մը որ կարծես երկուքս ալ ժամանակին միեւնոյն ծիծէն կաթ կերած ըլլայինք։

Ձայնին մէջ անանկ անուշ, եւ նայուածքին մէջ անանկ զօրաւոր բան մը կար որ թուքս բերնիս մէջ չորցաւ։

J'attends le bateau, պատասխանեցի, բան մը ըսած ըլլալու համար։

Քահքահ մը բրցուց եւ իր ձեռնոցաւոր թաթիկովը չոյել փորձեց այտերս։

Խօսիլ ուղեցի եւ վախցայ որ ապուշ բաներ չըսեմ Արամեան վարժարանի ֆրանսերէնովս։

Սպասեցի որ ան սկսի։

— Թ'արմէնիքա մ'արէսունէ՞ք քօլի։

Ելեկղրական ցնցում մը ամբողջ մարմնոյս վրայ եւ մըրջիւններ կ'երթեւեկէին ողնաշարիս մէջ։

Տեղէս ելլալ ուղեցի, թեւէս բռնեց եւ թող չի տուաւ։

— Հոս սպասելուդ, ըսաւ, եկուր տուն երթանք, դեռ կանուխ է. քեզի ըսելիքներ ունիմ, աղւոր պարոն։

Յանկարծ Պալինէն միտքս եկաւ եւ թմրութենէս սթափեցայ։

Քոյր հողին ա՞ս է արդեօք, հարցուցի ես ինծի։

Չըլլալիք բան չէ, պատասխանեց . . . երեւեակայութիւնս։

Գիտէի թէ օրին մէկը ան ոտքիս պիտի գար։

Վերջապէս երազս մարմին կ'առնէր։

Յունարէնը զործիս կուգար եւ լեզուն թոթովել սկսաւ սիրոյ առաջին բռնիք, որոնք ո՞վ գիտէ ինչ ապուշ բաներ էին։

Բերնով եւ ստէպ ալ . . . ձեռքով հասկցուց թէ պարզապէս սիրահարած էր ինծի եւ կուզէր ժամ առաջ տուն երթալ, չորս պատի մէջ իր սիրոյն գրաւականը տալու համար ինծի։

Ուրախութենէս խելքս գլխէս պիտի թռէր։

Վերջնապէս Աստուած կը բարեհաճէր քոյր հոգի մը պարգեւելու ինծի, սա տարբերութեամբ որ փոխանակ Պաւլինէ ըլլալու Վասիլիքի էր իմինս:

Գոնէ գոնէ երեսուն տարու կար եւ կը կարծէի թէ հրազած կինս էր այդ ինքնամատոյց հեղինակին:

Ո՛վ գիտէ ճամբան ինչ ապուշ բաներ ըսի իրեն, բայց վերջապէս հասանք:

Դռան առջեւ եկանք թէ ոչ, կանգ առաւ սանդղակներուն առջեւ եւ ստիպեց աչքերը իմիններու վրայ յարած ժպտագին կերպով մը ըսաւ:

— Առաջուց ըսեմ որ ետքէն չի բարկանաս:

— Հրամայէ՛ք ըսի:

— Ես սովորութիւն ունիմ, ստակը կանխիկ կառնեմ:

Ահիւորդ է ըսել թէ եկածիս պէս նորէն տուն դարձայ:

* *

Պարզ պատմութիւն մը, որուն նմանը ձեզի ալ կրնայ պատահած ըլլալ:

Բայց որովհետեւ գրագէտները ստիպուած են բարոյական մը հանել նոյնիսկ ամենէն աննշան կարծուած մէկ բանէ, ներեցէք ուրիշն որ անկեղծօրէն բան մը ըսեմ ձեզի:

Eh bien! այդ օրէն ի վեր ամեն տեսակ կիներ ճանչցած եմ, — ինչպէս ամուսնացածը, այրին, էրիկէն բաժնուածը, այսինչին maitresse-ը եւ նոյն իսկ մանկամարդ օրիորդներ, բայց նորէն չեմ կրցած համոզուիլ թէ աշխարհիս ամենէն անպատիւ կիները . . . դրամը կանխիկ առնողներն են:

3. Աւօստ

ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հոն չիկայ դաշտային լայնածիր հորիզոնի մը տարտամութիւնը, որ կ'երթայ հեռո՛ւն, մշուշի ու ամպի քուլաներու մէջ թաղուելու կամ ծովուն տամուկ գրկին մէջ խորասուզուելու. այլ փոքր կտոր մը երկնակապոյտին ջինջ ու վճիռ պատտառէն, որ եզերուած է հսկայ փռուտներու ցից զերբուկներուն չրջագիծովը եւ որուն վրայ բնութեան պարիկին ձեռքը՝ իր վիթխարի վրձինին դիւթագեղ ճոճումներովը, փոթորկին արհաւիրքը կըստուերագծէ տանն առնա:

Հոն, անել ու անմատոյց բարձունքներուն վրայ, բնութեան խեղդ քահաճոյքովը մարմին առած հսկայ ու բարձրակէշ շոճինքի մայրիներ ու հղեւինքի կը բուսնին, եւ անոնց զովուկ ստուերնե-

րուն տակ, տեղ տեղ բուսած աղու ամազի նման մաքուր կանանչու-
տին վրայ, լերան ու ժայռերու ողի ջլապինդ այծեամներ կ'ա-
րածին օրն ի բուն, եւ այն այծեամներու անզգոյշ մէկ շարժումէն
վար զլտորուող քարերուն ձայնը, որ սուր արձագանգներ կը հն-
չեցնէ գոգացած ժելուտներու զերկը, կ'աղմկէ միայն լուսթիւնը
այն կոյս վայրերուն, ուր մարդկային յանդուգն ոտքեր միայն կըր-
նան երթալ:

Կարելի է լսել նաեւ հոն, հովին մեղմ շունչին մայրներու
բազմալար քնարին վրայ թրթռացուցած սօսաւիւնի սուլերը, որ
քաղցր ներդաշնակութիւնով մը կը համակէ մարդկային հոգին: Ու
այս մեղմ մեղեդիին անելեւէջաւոր միօրինակութիւնը կ'եղանա-
կաւորուի, հոս գետակի մը գլզլան ու հեւաշունչ վազքին ձայնովը,
հոն ջրվիժակի մը փրփրոտ ցայաքովը, անդին փայտփորի մը կամ
կեռնեխի մը առոյգ ճիչով կամ սուլումովը, ու վերը ապառաժնե-
րու գերկը բոյն դրած արծիւի մը կռինչովը:

Այդ լուսթեան կամ բնութեան ձայներուն միօրինակութեան
աշխարհին մէջ, ու խորհրդաւորութիւն մը կը մաղուի իրերուն վը-
րայ, ամէն բան մաքուր է, խի'ստ մաքուր, լուացուած ձիւնով ու
անձրեւովը ձմրան: Վերի, դարերու յաւիտենական կոթող երկնա-
բերձ առապարներու կարկառներէն՝ մինչեւ վարի հեղեղատին յորդ
ջուրերէն կոփուած ու ողորկցած խիճը, անտառամէջի բրգաձեւ,
վրթաւորի եղեւիններէն՝ մինչեւ վարը տապալած հաստարուն ու
մամռապատ կոճղը, խոտերն ու ծաղիկները մաքուր են, անբաղդա-
տելիօրէն մաքուր: Մանաւանդ երբ կը յիշեմ քաղաքին ծառուղի-
ներուն երկայնքն ի վար շարուած ձառերուն փոշեթաթաւ կանան-
չութիւնը եւ մայիներուն ամառնավերջի փոշին, զգուանքով մը հա-
մակուած քաղքենի աղտոտութիւններու հանդէպ, համբուրելոյ
կուգայ այս կոյս մաքրութիւնները բնութեան: Եւ արդէն չէ՞ որ
մարդը եւ անոր ձեռագործները ո՛րքան հեռանան բնութենէն ու
բնականութենէն, այնքան կը կորսնցնեն իրենց հարազատութեան
ու մաքրութեան հրապոյրները:

Յոգնած կը նստիմ վտակին եզրը, ծարաւս մարելու համար անոր
զուլալ ջուրէն, որ կը վազէ ոստոստուն, մանուկի մը պէս, խոխո-
ջի մրմունջներ հանելով, ծառի արմատներու, մամուռներու, կանա-
չուտներու եւ ծաղիկներու մէջէն, ու անդին վար կը հոսի ժայռի
մը վրայէն բնական ջրցայտ մը յօրինելով, որուն շատրուանումին
բիւրաւոր կաթիլներուն մէջ ծիածաններ կը փթթին վայրկեանէ
վայրկեան կը փոփոխ մարգագետինին վրայ, աչքերս ուղղելով վը-
րաս կամար կապած ու երկինքը գրեթէ գոցած ծառերուն, որոնք
վայրի գերկընդիստնումի մը թափով միացած կ'սրծես իրենց ան-
տառի կեանքին մենութիւնը կուզեն ամօքել մեկզմէկու գրկին
մէջ, եւ որոնց սաղարթախիտ ոստերուն տակ զով ստուերներ քուն

կը քաշեն օրն ի բունս Ու բնութեան այս կանանչազարդ վեհավայրին մէջ, հոգիս վսեմ խորհուրդներով համակուած՝ տնկապաշտի մը խոնարհ երկիւղածութիւնը կարթննայ մէջս, եւ կը փորձուիմ իրաւունքի բաժին մը հանել անոնց, որոնք գիտութեան ու գիտակցութեան աղօտ կիսալոյսին մէջ ծնրադրեցին ծառ-աստուածներու առջեւ:

Դուրս կ'ելնեմ անսառնիւ թաւաւքէն պատկառալից ոգիով մը, նորէն դիտելու համար լեռները, որոնք մի' չտ ուրկէ՝ որ ալ դիտեմ զիրենք, նոյնիսկ քաղաքէն, իրենց հեւսուորութեան մշուշապատ քողին տակ, վերացումի ներքին անգուսպ, թափ մը կուտան հոգիս: Լեռնե՛րը, ցամաքի այդ ալեկառ նահապետները, թէ՛ իրենց ձիւնի ալեւոյթին տակ, թէ՛ անտառներու թարմագեղ կանանչին մէջէն, թէ՛ իրենց գահավէժ կողերով, թէ՛ գագաթի ցից գարդմանալներով, խրոխտութիւն մը կը ներշնչեն ինձի: Ժողովել տալով կիրքի աշխարհին սողոսկումները:

Ո՛հ, որչա՛փ պաշտելի են լեռ-հոգիները, որոնք վեհութեան ու վսեմութեան, մեծութեան ու մաքրութեան ներշնչողներ են կեանքի տափակութիւններուն մէջ: Վատուժցած հոգիներուն:

Գիշերա՞ծ էք լեռներու մէջ. ի՞նչ խորհրդաւոր է իրիկնավերջը հոն, երբ կըսկսին երկարիւ վերջալուսային ասուերները՝ ձորակնեւրու մէջ, ու մութին աստիճանական ծաւալումին տակ՝ կ'աներեւութանան ծառեր, ու ծորձորներ, սարեր ու սօրեր, ու լեռները մութին մէջ կը հալնին ալ աւելի խրոխտ վեհութիւն մը, ու սերնուն վրայ առած եկինքի աստեղազարդ վերաբեկումն: Գիշերահա՛ւի մը ձայնը՝ տխուր ու միանգամայն խորհրդալից արձագանգ մը կը հանէ հոն հեռուէն հոսող գետակի մը ձայնը, աղբիւրին՝ խոխոջը, հովին՝ սոյլը, ու զազանի մը ոռնումը: յստակ ու ընդհատ խաղերն հոն, վայրի ցայգերգի մը զոր բնութեան ոգին կ'երգէ գիշերուան զիցուհոյն քնարեր-քնարին վրայ: Վերը՝ աստափներ կը մարին երկնակամարին վրայ, վարը փոստուաներու բացխրիկ լոյսը կը գծոյժ թաւաւքին չօչափելի մութը: Բայց քիչ վերջ, երբ լուսնակը գայ իր արծաթ լոյսովը օծելու լեռնադազաթները, ի՞նչ դիւթիչ է գիշերապատկերը այն ատեն:

Ու երբ առաւօտուն, լեռներու ճակատները կ'ոսկեզօծուին արեւալոյսով ու այգուն ժպիտը կը թրթռայ մինչեւ ծոցը ծմակներուն, թռչուններու նախարձակ ճոռողիւնները, ձորամէջի պաղուկ սիւքին սոյլին հետ կը ներգայնակին, աղմկելով գիշերավերջի լուսթիւնը, այո՛, այն ատեն աներեւակայելիօրէն հեշտ ու միանգամայն խորհրդաւոր է համայնապատկերը լեռներու մէջ:

Գր. Լ. ԳԱԼՈՒՍԵԱՆ

Լ Ր Ա Ք Ա Ղ

ՄԵՐ ԱՅՈՒՆՔԵՆ

✱ Իզմիրի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Սրբազանի տոնարարութեան առթիւ՝ անցեալ շաբաթ և կիրակի օր պաշտօնական և անպաշտօն անձնաւորութիւններ շնորհաւորութեան գացին Ազգ. Առաջնորդարան. Շաբաթ օր Ս. Առաջնորդն ընդունեց նաև բաճանայից դուռն վարժարանաց պաշտօնէութեան և Երկսեռ վարժարանաց բարձրագոյն կարգի աշակերտաց շնորհաւորութիւնները:

✱ Էտիրէի Առաջնորդ Տ. Գառնիկ Ծ. Վ. Յակոբեանի յանձնարարութեամբ վերջերս քաղաքս ժամանած է Տիտր Նիկոլոս Տէօփլեանն որպէս զի քաճանայ ձեռնադրուի Տէտէ-Աղաճի վրայ. Քաղաքիս Առաջնորդ Հայրն՝ յիշեալն անցեալ շաբաթ և կիրակի օր քաճանայ ձեռնադրեց անուանելով զայն Տ. Գառնիկ:

✱ Քաղ. Ժողովրդ իր շարժական նիւտըն ըրաւ անցեալ չորեքշաբթի օր, բայց բացի ամուսնական խնդիրէ մը ժամանակ չունեցաւ ուրիշ խնդիրներով զբաղելու:

ՀԱՐԱՆԻՔ

✱ Անցեալ կիրակի զիշեր, ամսոյս 14ին, տեղի ունեցաւ Տէր Գրաւարեանց տունը, Տօք. Տիգրան Թօփալեանի ամուսնական հանդէսը Ազն. Թր. Լուսի Յ Տէր Գրաւարեանի հետ, կնքահայրութեամբ փեսին Նորորդուոյն Տիտր Մկրտիչ Թ. Թօփալեանի և գլխակարգութեամբ Արմ. Հարց. Տ. Դաւիթ, Տ. Յովնանդէս, Տ. Դանդի և Տ. Այստանան քանդաներու: Ընտրեալ բազմութիւն մը՝ ազգականներու և բարեկամներու փութացած էր պատուել հարսանեաց հանդէսը. Գեղեցիկ սեռը՝ ինչպէս՝ այս տեսակ ուրախութիւն պարտքաներու մէջ՝ իր գեղովն ու հրապոյրովը, կ'աւարածէր հանդէսին վրայ շնորհիւ ճաշակի և փայլի փառանքուն և պազդուն շոյեր: Ներկաներու մէջ կ'ընդարուէին բժշկական դասին ժամանակ անդամներէն շատեր, որոց զլուրը՝ Իզմիրի բժշկական դասուն երկու պատուարներ բժշկապետներն՝ Տօք Կոստանդ և Տօք. Զէլէպ Երկսեռ վարժարանաց կողմէ՝ իբրև ներկայացուցիչ ուսուցչական դասուն՝ փո. Ծոցուած էին Տիտր Դ. Սարաֆեան և Գոտոսեան. Բազմաթիւ ժողկիսմանքի զրկուած պաշտօնական մարմիններէ և բարեկամներէ կ'զարդարէին հանդիսավայրը խմբադրութիւն անաշխայ երջանկութիւն կ'մայթէ Տէր և Տիկին Տօք Թօփալեանի. և իր շնորհաւորութիւնները կ'ներկայէ Տէր և

Տիկին Յ. Տէր Գրաւարեանի Այրի Տիկին Ս. Թօփալեանի և Թօփալեան, Տ. Գրաւարեան և Մերկերեան ընտանեաց և պարագայից այս ուրախութիւն պարագան առթիւ:

ԹՂԹ. Կ ՊՕԼՈՍՈՅ

✱ Ժամանակէ մի քեր զանազան պատճառներով մեր Կ. Պօլսոյ Սղմակիցը՝ դադրեցուցած էր իր աշխ. տակցութիւնը Թերթի մէջ. Յառաջիկայ Թիւնն սկսեալ պիտի սկսինք Սղմակցութեանց նոր շարք մը, նոր Սղմակիցի մը Կ. զմէ. որուն տանջին յօղուածը՝ անցեալ շաբաթուան անկանոն Սղմատարին պատճառաւ սովորականէն 4 օր ուշ հասաւ մեր ձեռքը և տարուոյս չունինք Թէ մեր նոր աշխատակցին Սղմակցութիւնները հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուին մեր ընթերցողներու կողմէ և պիտի յիշենք մեր նախորդ Սղմակցին Սղմակցութեանց հրապոյրը:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ

✱ Տեսնական խորհրդոյ՝ անունապետ Յովն էֆ Զաքրեան՝ որ գործի պատճառաւ Սամոս կ'ընտնուէր բուսական ամիսներէ ի վեր, անցեալ շաբաթուան մէջ բազաքս վերադարձաւ:

✱ Քաղաքիս մեկնեցաւ դէպի Մանչէսթեր Տիտր Գեորգ Գեորգ Պերկամալի անցեալ շաբաթ օր:

ՆՈՒՒՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

✱ Ս. Հովիթ Ուսուցչական Խումբը յէկ օսմ. ոսկի նսկիւրած է երկօժէ փոխժարանաց որդեգրութեան իսկ Ս. Սեօրապ վարժարանի ուսուցչաց Խումբը կէս Թամ. ոսկի Ընկերախրաց Միութեան Տօք. Տիգրան Թօփալեանի ամուսնութեան առթիւ:

ՄԱՀԱԳՈՅԺ

✱ Յուշք կ'արձանագրեք մահը Տիտր Գրաւար Մարկոսեանի որ տեղի ունեցաւ անցեալ չորեքշաբթի օր ի Պերկամալ և յուղարկաւ որութեան ախուր հանդէսի նոյն օրը Ս. Ստեփանոս եկեղեցին՝ նախնաց հոգեմամբ Ս. Առաջնորդ հօր Տիտր Գրաւար Մարկոսեան՝ անդամ Մարկոսեան բարեկամութեւ ընտանիքին իր ժամանակին ուսեալ և կրթուել երիտասարդներէ եղած է. նոյն իսկ մանակցութիւն ունեցած է Իզմիրի գրական անցեալ շաբաթուան մէջ, նոյն ժամանակի Թերթերուն մէջ զրիւով զանազան ուսանողներ խմբագրութիւն իր վշտակցութիւնները կ'ներկայէ Մարկոսեան Վարդեմեան Սիւքիասեան և էքիզէր ընտանեաց ի բնեց կրած կորուստին առթիւ:

1908

Արեւելեան Մամուլ

ՅԵՐԿ ՅԱՅՐ

ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ որ 37 տարիներէ ի վեր անընդհատ կը հրատարակուի կայսերական քարհաճ իրաւունքով, նոյնի արտօնութեամբ խմբագրութիւնը թոյլատրուած է շաբաթն երկու անգամ հրատարակելու զայն:

Բայց խմբագրութիւնը ցարդ գոհացած է, նախ՝ իբրեւ ամսաթերթ, ապա՝ իբրեւ կիսամսեայ հանդէս եւ ի վերջէ՝ իբրեւ շաբաթաթերթ հրատարակելով *Արեւելեան Մամուլը*:

Արդ՝ ընդհանուր փափաքանաց գոհացում տալու եւ նոյնպէս կարելորդ պակասմը լեցնելու նպատակով, որոշած ենք յառաջիկայ նոր տարիին մէջ 3 ամիս անգամ մը ստուար թիւեր հրատարակել, բոլորովին անշատ շաբաթաթերթէն, որոնք պիտի երևին 1908ի մէջ, Զմեռուան, Գարնան, Ամառուան եւ Աշնան եղանակներուն, այսինքն փետրվար 1ին, Մայիս 1ին, Օգոստոս 1ին եւ Նոյեմբեր 1ին:

Մէն մի թիւի ծաւալը պիտի ըլլայ շաբաթաթերթիս էջերու կազմութեամբ, սակայն էջերու քանակութիւնն առնուազն 112 եւ առաւելն 144 էջերէ պիտի բաղկանայ: Մաքուր եւ տոկուն թղթի վրայ եւ նորածոյլ տառերով:

Պարզ այլ յանդուգն գործ մէջ այս որուն առանց զոհողութեան չէ որ կ'ձեռնարկէ խմբագրութիւնս, եւ որու շարունակութիւնը եւ 1909ին՝ անոնց թիւը 6ի բարձրացնելու մտադրութեան գործադրութիւնը՝ ընթերցող հասարակութեան քաջալերութենէն կախում պիտի ունենայ բնականաբար:

Տահկահայոցս մէջ գրական հանդէսի մը պակասն է զոր *Ա. Մամուլ* պիտի աշխատի լեցնել ճիշտ ու բազմազան բովանդակութիւն մը տալով եռամսեայ թիւերուն:

Արդէն հարկ եղած դիմումներն ըրած է խմբագրութիւնս թէ քողաքիս մէջ եւ թէ դուրսը զանազան կարող գրիչներու, որոնք գրեթէ ամէնքն ալ շնորհաւորած են իր ձեռնարկն եւ իրենց աշխատութիւնը խոստացած:

Մէն մի թիւի բովանդակութիւնն եւ անոր մէջ իրենց աշխատակցութիւնը բերողներու անունները ժամանակին պիտի հրատարակուին մի առ մի:

Ա. Մամուլ իբր շաբաթաթերթ պիտի լոյս տեսնէ ըստ սովորութեան տարեկան նոյն բաժնեգնով եւ պայմաններով, իսկ եռամսեայ հանդէսներն ալ միասին ստանալ փափաքող բաժանորդներու շատ աննշան յաւելում մը սահմանած ենք ամէն քսակի մատչելի:

Կ'խնդրուի մեր Մեծ. բաժանորդներէն եւ Գործակալներէն ղեկտեմբերի սկիզբէն արձանագրելի 1908 Շաբաթաթերթ եւ եռամսեայ *Ա. Մամուլի*, կանոնաւորապէս ստանալու համար այդ կրկնակ թերթերը:

Ա. Մամուլի բաժանորդագրութեան պայմանները պիտի գտնեն ընթերցողը թերթիս կողքին վրայ:

ԷՆԹԵՐՆԱՍԻՕՆԱԼ

(L'INTERNATIONALE)

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊՈՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՏԻՒՍԷԼՏՕՐՖ

Ընկերութիւնն ծովային արկածներու դէմ ապահովա-
գործութիւններ կ'ընդունի իրօտ նարատաւ որ գիներով և պալ-
մաններով:

Իգմիւրի ընդհ. գործակալը

L. և L. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

ՏԱՐԱՐԱՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ

ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ
ՍՅՈՒՆԻ

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՋՆԵՐԸ

L. և L. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

Կը խնդրուի մեր Մեծ. Աշխատակիցներէն և յօդուածագիրներէն
գրել իրենց յօդուածները առանց բացառութեան նեղ թերթերու և անոնց
մէկ էջին վրայ:

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

Յ. ԱԼՓԻԱՐ
ԱՆԱՅԻՍ

ԹՂԹ. Կ. ՊՕԼՍՈՅ
Կ. ՆԱԽԱՍԱՐԴ

GRANDS MAGASINS

DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԷ ՓՐԱՆԿԱՅ ԹԱՂԻ
Բ. ՔՍԷՆՕՔՈՒԼՕ ԵՒ Ը

Ներկայիս ցուցադրուչքիւն

ՇՐՁԱԶԳԵՍՏՆԵՐՈՒ - ԴԼԽ ԿՐԿՆԵՐՈՒ

ՄԱԼԹՈՒՆԵՐՈՒՊ - ՖՈՒՐԻՒՐՆԵՐՈՒ

72307
EST
MAY 1907

ԻՒՆԻՕՆ ԵՒ ՓԷՆԻՔՍ ԷՍՐԱՆԻՕԼ

ԱՊԱՅՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵՍԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԷ

ՀՐԴԵՀԻ, ԿԵԱՆՔԻ ԵՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Բարից 59 թիւ Rue de l'Arcade. հաստատւայ 1864 ին

Դրամագլուխ, պահեստի, կալուածներ աւելի քան 80,000,000

ԿԵԱՆՔԻ ՃԻԻՂ. — Եւ ոչ մէկ ընկերութիւն իւնիօն եւ ֆէնիքս Էսրանիօլ ընկերութեան չափ առաւելութիւններ կրնայ տալ. Որովհետեւ իր ապահովութեան արամադրելի գումարը (garantie) ապահովագրութեանը գրամադրելի համեմատութեամբ հարիւրին դէպք 280 առաւելութիւն ունի, եւ թէ իր սակերու ածնութեան դէմ եւ ոչ մէկ ընկերութիւն կրնայ մրցել. Տրուած տարեկան շահագրութիւններ կանխիկ եւ առաջին տարիէն կ'վճարուին. Ու ամենէն աւելին կայ, մարդ իւնիօն եւ ֆէնիքս Էսրանիօլ ընկերութեան ապահովագրութեանը կրնայ, անգամ ապահովագրութեան կ'ըլլայ, որովհետեւ պայմանաժամին եւ կամ մահուան պարագային ապահովագրութեան գումարը ստացուելէ ետք ընկերութիւնը բացէն *avenant* մ'ալ կուտայ արեւն ոյժով (եւ այս առանց ստիճիմ մը աւելի վճարելու) արկած մը պատահած ոտեն՝ բացի վճարութիւն կեանքի ապահովագրութենէն իւնիօն ֆէնիքս Էսրանիօլ կ'վճարէ համաչափ կամ կէս եւ կամ մէկ հինգերորդ գումար մ'ալ բացէն (արկածին կարեւորութեան չափով):

Աւելի տեղեկութեանց համար գրեւել ընդհանուր գործակալութեան գրասենեակներ իշմիր Շիշէնքիէր Աւստրիական Նամական տան վրայ:

ՏԻՐԱՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ